

Dvořáková, Klára; Martinkovičová, Barbora

Oslovování : co zajímá tazatele jazykové poradny

Linguistica Brunensia. 2019, vol. 67, iss. 1, pp. 49-57

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/LB2019-1-5>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141516>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Klára Dvořáková – Barbora Martinkovičová

OSLOVOVÁNÍ: CO ZAJÍMÁ TAZATELE JAZYKOVÉ PORADNY

ADDRESSING: WHAT INTERESTS THE ENQUIRERS
OF THE LANGUAGE COUNSELLING SERVICE

ABSTRACT

The article focuses on an important part of everyday communication – addressing, specifically the problems which are connected with it from the point of view of the enquirers of the Language Counselling Service. The service is offered to the general public by the Czech Language Institute of the Czech Academy of Sciences. The aim of this article is to find out what are the most frequent problems of addressing that enquirers deal with, what arguments enquirers use to support their opinions, and what attitudes they adopt. The analysis is based on almost 1000 e-mail queries from 2007–2010. To satisfy presumed curiosity of readers, the article also includes recommendations and solutions provided by the Language Counselling Service.

KEYWORDS

addressing; Language Counselling Service; language culture

1 Úvod

Prostřednictvím oslovení navazujeme, udržujeme a koordinujeme kontakt se svým komunikačním partnerem. Výběrem formy oslovení pak vyjadřujeme svůj vztah a postoj ke komunikačnímu partnerovi, specifikujeme tak míru distance či soudržnosti. (srov. DRŠATOVÁ 2008, 253; KNEŘOVÁ 1995, 36–37; NEKULA 2010, 239–240) Dotazy adresované jazykové poradně Ústavu pro jazyk český AV ČR se často týkají právě problematiky oslovování, a to z několika důvodů. Jedná se o jev, který je v komunikaci frekventovaný. V oslovení se odrážejí jak lingvistická, tak sociokulturní pravidla (DRŠATOVÁ 2008, 253), jejichž výklad však obvykle nebývá úplný (jazykové příručky i učebnice vykládají zejména lingvistické normy, příručky etikety se zase věnují sociokulturním normám). I proto bývá tento jev mluvčími vnímán jako

problematický. Uhlířová, Svobodová a Pravdová (2005, 116) navíc konstatují, že znalost norem a jejich kultivované užívání může zvýšit společenskou prestiž mluvčích. To může být motivací tazatelů, kteří nechtějí v případě oslovení, jež často stojí na začátku jejich promluvy/textu, chybovat.

K oslovení lze využít širokou škálu jazykových prostředků (srov. JIRKALOVÁ 1999; KNEŘOVÁ 1995), ve své analýze se však zabýváme pouze nominálními formami oslovení (*Hanko, paní poslankyně, pane inženýre* apod.), protože s nimi nejsou spojeny jen pravopisné problémy (jako je tomu např. u pronominálního oslovení, kde tazatele většinou zajímá psaní malého či velkého písmena u zájmen *ty, vy*). V tomto článku chceme poukázat na potíže, se kterými se při oslovování tazatelé jazykové poradny pravidelně setkávají,¹ případně na jejich postoje k dané problematice. Svou analýzu dokládáme poradenským materiálem.² Vzhledem k omezenému rozsahu článku uvádíme řešení jednotlivých problémů ve zkrácené a zjednodušené podobě, podrobnější pojednání lze hledat v odborné literatuře.

2 Materiál a jeho kategorizace

Do své analýzy jsme zařadily e-mailové dotazy týkající se problematiky oslovování nominálním výrazem, jež dorazily do jazykové poradny v letech 2007–2010.³ Během uvedených čtyř let položili tazatelé prostřednictvím e-mailu celkem 984 dotazů na oslovování. Pro analýzu dotazů jsme zvolily přístup řízený daty: jejich kategorizace tedy vychází z materiálu, nesnažily jsme se naplnit předem stanovené lingvistické kategorie. Z toho důvodu lze některé dotazy zařadit do oblasti morfologie či syntaxe, jiné se dotýkají pravopisné či pragmatické problematiky a není neobvyklé, že se v dotazech zmíněné oblasti dokonce prolínají.

Při prezentaci výsledků postupujeme od nejfrekventovanějších dotazů k dotazům méně častým. Nejvíce dotazů se týká správných tvarů vokativu, popřípadě toho, zda je vůbec nutné vokativ používat. Dále si tazatelé velmi často nevědí rady s interpunkcí a dalšími pravopisnými problémy, které se při oslovování vyskytují.⁴

1 Tazatelé někdy neužívají správnou terminologii a zaměňují oslovení s pozdravy. Jindy stavějí do opozice oslovení a pozdrav *dobry den* nebo navrhují jejich kombinaci. V oficiální písemné (i e-mailové) komunikaci doporučujeme začít text oslovením (*Vážený pane / Vážený pane Nováku / Vážený pane profesore* apod.). Pozdrav *dobry den* je přijatelný v méně oficiálních, méně formálních komunikátech, např. mezi kolegy při běžné každodenní komunikaci.

2 Citované dotazy uvádíme v autentické podobě, tj. včetně pravopisných i jiných chyb (s výjimkou chybně užitých anglických uvozovek a spojovníků namísto pomlček, které byly opraveny, neboť jejich užití může být dáno jednak neznalostí tazatelů, jednak technickými omezeními e-mailových klientů, které tazatelé při komunikaci s jazykovou poradnou používali). S ohledem na omezený rozsah článku a ve snaze nezahlcovat čtenáře nerelevantními informacemi dotazy pouze zkracujeme.

3 V roce 2007 poprvé přesáhl celkový počet e-mailů zaslanych do jazykové poradny 9 000, pod tuto hranici neklesl až do roku 2010, kdy byla e-mailová forma poradenství ukončena.

4 I to ukazuje, že tazatele zajímá především oslovení v písemných projevech.

Mezi čtenější kategorie dotazů řadíme také problematiku oslovování pomocí titulu či funkce, oslovování žen a potíže s tvary přívlastků. V analýze se nezabýváme oblastmi, do nichž bylo zahrnuto méně než 10 dotazů.

3 Kategorie dotazů

3.1 Tvary vokativu

Nejvíce dotazů se týkalo tvarů vokativu, primárně jde přitom o problematiku proprií, a to především příjmení.⁵ Příčinou je zejména periferní postavení proprií v jazykovém systému (a tím i okrajové zpracování v mluvnicích) či jejich variantnost (srov. ŠIMANDL 2000; UHLÍŘOVÁ 1996). V současnosti nejpodrobnější popis tvarů vokativu mužských i ženských příjmení nabízí *Internetová jazyková příručka* (a též její tištěná verze *Akademická příručka českého jazyka*).

Jako nejproblematictější se jeví příjmení, jež mohou mít v 5. pádu dva tvary, alternující a bez alternace. U příjmení zakončených na *-ec* preferují tazatelé v našem vzorku starší, alternující tvary (*Němče*) oproti novějším, nealternujícím (*Němci*),⁶ přičemž se často opírají o analogii se skloňováním apelativa *otec*: *Z čeho odvozujete v poradně oslovení mé osoby ve tvaru „pane Němci“*. *Trochu mě to tahá za (d)uši*. *Vždy jsem byl zvyklý, pokud mě už někdo oslovoval spisovně, tedy řádným 5. pádem, na tvar „pane Němče“*. *Moje příjmení Němec srovnávám se slovem otec, tedy v 5. pádě otče – Němče*. U příjmení zakončených (ve výslovnosti) na souhlásku + *-r* (v 5. pádu *Vebre* i *Vebrě*) se žádná preference neukazuje: *Prosím o informaci, jak mám správně oslovit v dopise pana Mádra : p. Mádre, nebo p. Mádrě? (...) mám pocit, že by mohly být správně obě formy*. Z hlediska kodifikace jsou uvedené varianty rovnocenné. Kritériem při výběru zakončení může být rodinná tradice, tu ovšem mnozí tazatelé (např. úředníci oslovující klienta) nemohou znát.

Vedle příjmení s alternující souhláskou v koncovce se tazatelé velmi často zajímají o tvary příjmení s tzv. pohybným *-e* (typ *Vachek*). Při rozhodování o odsunutí či ponechání pohybného *-e*, jež může záviset na více kritériích (rodinná tradice, původ nositele příjmení, vyslovitelnost nepřímých pádů ad.), se tazatelům jako problémové jeví především určení míry cizosti příjmení. Dále činí potíže příjmení zakončená na veláru (tazatelé totiž často neznají podvzor hoch, např. *Pech*, *Vích*), na souhlásky *-s*, *-z*, *-l* (která kolísají mezi vzory pán a muž, např. *Des*, *Kužel*) a na samohlásky (např. *Čapka*). Zvláštní podskupinu tvoří příjmení odvozená od apelativ (srov. následující kapitolu). Někteří mluvčí mají tendenci přiřazovat vlastnímu

5 Mezi ojedinělé patří dotazy na rodná jména, u nichž se opakovaně objevuje například otázka na správný tvar vokativu jména *Jan* (správně je *Jane* i *Jene*), či apelativa, u kterých činí největší potíže jména skloňující se podle vzoru *soudce*.

6 Podle Proška (2007) preferují tazatelé novotvary bez alternace. Rozdílný závěr může být důsledkem odlišného výběru vzorku dotazů. Nelze proto jednoznačně říct, jaká je současná tendence.

jménu rod apelativa (např. ta *smrt*), ačkoliv pro skloňování je rozhodující rod propria, který je shodný s přirozeným rodem (ten *Smrt*): *Prosím o radu, jak skloňovat osobní jméno Smrt – respektive: jak oslovit pána, který se jmenuje Smrt? Onen pán se velmi brání oslovení „pane Smrti“ a požaduje oslovovat „pane Smrtě“*. Nevoli osloveného se nelze divit, ve shodě s výše řečeným je náležitá jen druhá uvedená podoba vokativu, příjmení *Smrt* se totiž skloňuje podle vzoru pán.

3.2 Nominativ ve funkci vokativu

Výhradně oblasti příjmení se týká druhá nejfrekventovanější kategorie dotazů. Tazatelé si často nejsou jisti, zda je správné či přípustné oslovení, v němž se kombinuje výraz *pan* ve tvaru vokativu s příjmením ve tvaru nominativu: *při oslovení člověka jménem Hudec, je správné Pane Hudče nebo Pane Hudec?* Méně často se explicitně dotazují na stylové hodnocení takového oslovení: *ráda bych věděla, jak se hodnotí oslovení typu: Pane Novák. Jde o hovorový, nebo o nespisovný tvar?* Není neobvyklé, že různí mluvčí češtiny zaujímají k tomuto jazykovému prostředku zcela protichůdné postoje (srov. *Pracuji s lidmi a oslovení pane Drozd, pane Bukač mi přijde „hrozně“ vs. Přiznám se, že jako starší osobě je mi oslovení prvním pádem příjemnější*).

Tazatelé jazykové poradny nezřídka váhají, zda užít vokativ u původem apelativních příjmení (*Biskup, Brada, Kříž, Pecka* aj.). V rámci této kategorie pak někteří tazatelé tematizují dvě skupiny jmen. První skupinu tvoří příjmení shodná s pojmenováními zvířat: *Také máme „spor“ o skloňování „zvířecích“ příjmení, např. pan Králík. Oslovujeme pane Králík, nebo pane Králíku? Slyšela jsem, že tato „zvířecí“ příjmení se neskloňují*. Druhá skupina je zastoupena příjmeními, jejichž obecný význam je pejorativní. Pro volbu základního tvaru příjmení mluvčí argumentují často tím, že tvar vokativu může mít negativní konotace a že může vyznít urážlivě, hanlivě, vulgárně: *vím, že by se mělo oslovovat vždy 5. pádem. Ale co příjmení jako „Chudáček“, „Hňup“ (jestli tedy takové existuje). Není oslovení „Pane Chudáčku“, „Pane Hňupe“ spíše horší, když se to používá i negativně, např. ty hňupe!, chudáčku, běž k mamince!, neměli bychom v těchto případech oslovit 1. pádem, tzn. „Pane Chudáček“?*

Ponechání příjmení v nominativu preferují někteří také u jmen cizího původu. U nich argumentují právě jejich cizostí, nejsou si jisti, zda se na jména pocházející z cizích jazyků nevztahují jiná pravidla než na jména (vnímaná jako) česká. Někteří se užitím nominativu chtějí vyhnout alternaci v zakončení vokativu (srov. předchozí kapitolu).

Čeština má pro oslovování zvláštní formu, tj. vokativ. Měla by být tedy používána, ať už je příjmení domácího, nebo cizího původu, ať má, či nemá apelativní původ, ať je, či není vnímáno jako pejorativní. Užití nominativu je v oficiální písemné komunikaci hodnoceno jako neformální či nezdvořilé, srov. též Šimandl (2000, 232–233).

3.3 Interpunkce a ostatní pravopisné problémy

V oblasti interpunkce nejčastěji tazatele zajímá, zda se píše čárka mezi pozdravem *dobrý den* a oslovením, druhým nejčastějším typem jsou dotazy na psaní čárky mezi pozdravem *ahoj* a oslovením, v mnoha případech přitom vznesl tazatel dotaz na obojí. Z hlediska pisatelů je problematické, že se řešení interpunkce může lišit, mají totiž tendenci řešit obě situace analogicky: (...) *Sbohem, armádo; Dobrý den, paní Nováková; Ahoj, Petře. Poslední dvě jsou oslovení v mailu. Doporučujete analogicky všude čárku?* Pravidlo, které tazatelé znají a na něž upozorňují, tedy že se oslovení odděluje z obou stran čárkami, je možné porušit v případě jednoslovných pozdravů (např. *ahoj*), které tvoří s oslovením těsný rytmický celek.

V řádu jednotek se opakují dotazy na interpunkci za oslovením či na rozdíl v interpunkci mezi oslovením, které stojí na samostatném řádku na začátku dopisu, a oslovením v textu. Jak bylo výše řečeno, oslovení se obvykle od okolního textu čárkami odděluje, není přitom rozdíl, zda stojí na začátku dopisu či uvnitř textu. Zaznamenaly jsme též několik dotazů na přípustnost vykřičníku za oslovením a na možnost použití lomítka v oslovení (tzn. *Vážená paní / Vážený pane*). Zatímco vykřičník v oslovení jazyková poradna hodnotí jako příznakový (a v oficiální korespondenci nevhodný), použití lomítka připouští.

Další pravopisné problémy se vztahují k samotnému lexikálnímu výrazu. Největší část z nich se týká hypokoristik a psaní *i/y* v jejich zakončení: *chtěla bych se zeptat, jak správně napsat zdvořilé oslovení Barbory nebo Kláry – 5. pád – např. Ahoj Báro(i), Kláro(i)?* V tomto případě nelze udělat chybu, vedle základní podoby *s -i* (která má původ v příponě *-inka* nebo *-ička*) se připouští také podoba *s -y*, která vychází z pravidla o psaní *-y* po tvrdé souhlásce. Tazatelé věnují větší pozornost též psaní velkých písmen, a to v případě titulů nebo funkcí (*pane m/Magistře, pane d/Doktore*) či u typu *Vážená paní, v/Vážený pane*. Pravidlo, že při oslovení vyjadřujeme úctu k adresátovi velkým písmenem u zájmen, se na nominální výrazy nepřenáší, správně je tedy *pane magistře, pane doktore* a *Vážená paní, vážený pane* (ale *Vážená paní / Vážený pane*).

3.4 Vysokoškolské tituly

Tazatelé zpravidla vědí, že by měli komunikačního partnera oslovit jeho titulem, v situaci, kdy je oslovovaný nositelem několika vysokoškolských titulů, se však naskytá otázka, který z nich při oslovování použít: *potřebovali bychom poradit, jak správně oslovit osobu, která má více titulů. V našem případě se jedná o tuto kombinaci „Mgr. Ing. Jan Novák“.* Obecně platí, že oslovujeme nejvyšším dosaženým titulem. Jsou-li tituly rovnocenné, mohou si mluvčí vybrat, kterým titulem dotyčného osloví. V některých případech se můžeme řídit kontextem: Např. pokud kontaktujeme někoho, kdo získal inženýrský titul v oblasti geodézie a magisterský titul v oblasti lingvistiky, s prosbou o zaměření pozemku, oslovíme jej inženýrským titulem.

Často se opakují dotazy na možnost oslovení doktorským titulem *Ph.D.*: *Jedná se např. o paní Ing. Novákovou, Ph.D. Je správně oslovení paní doktorko nebo paní inženýrko?*

Důvodem pochybností je umístění titulu za jménem. Je-li však zmiňovaný titul tím nejvyšším dosaženým, je namísto užít jej i pro oslovení.

Problémy také činí tituly udělované v zahraničí. Tazatelé se jednak zajímají, co konkrétní titul znamená, jednak se ptají, jak s daným titulem zacházet při oslovování: *chtěla bych se zeptat na celé znění titulu Phmgr. a jakým způsobem oslovit držitele tohoto titulu*. Na dotazy tohoto typu však nedokáže jazyková poradna vždy uspokojivě odpovědět, neboť neexistuje žádná oficiální mezinárodní databáze všech titulů.

3.5 Pracovní funkce

V oblasti oslovování pracovní funkcí lze identifikovat několik situací, které opakovaně uvádějí tazatele v nejistotu. Jednou z nich je situace, kdy oslovovaný zastává prestižní pracovní funkci, s níž se pojí speciální oslovení, jež bývá institucionálně stanoveno: *jak oslovit v úředním dopise velvyslance? Stačí „pane velvyslanče“ nebo je předepsaná jiná forma (např. excellence apod.)*. V diplomatickém styku je obvyklé oslovení *Vaše Excellence* nebo *Excellence*. V podobných případech však bývají tazatelé nezřídka odkázáni na jiné instituce, neboť jsou normy v této oblasti pro pracovníky poradny velmi obtížně dohledatelné.

Jako problematické se jeví, pokud oslovovaný vykonává několik pracovních funkcí: *jak oslovit zastupitele, kterému odpovídáme na interpelaci, přičemž je tento zastupitel zároveň i senátorem. Takže oslovení má být: Vážený pane senátore nebo Vážený pane zastupiteli?* V těchto případech je nutno vzít v úvahu, v jaké souvislosti, a tedy i funkci chceme dotyčného kontaktovat (srov. výše obdobný problém s rovnocennými tituly).

Problémy činí tazatelům i funkce s víceslovným názvem: *které oslovení je vhodnější volit u finančního ředitele? Vážený pane řediteli nebo Vážený pane finanční řediteli*. Obvykle se v těchto případech užívá zkráceného názvu funkce.

Nejistotu tazatelé pociťují také při oslovování někoho, kdo zastával prestižní, společensky vysoce hodnocenou pracovní funkci, avšak nadále ji nevykonává: *potřebovala bych poradit, zda se v oslovení používá titul „primář“ i v případě, že se jedná o bývalého primáře. Jde mi o to, abych neurazila bývalého a zároveň neignorovala současného primáře*. V těchto případech často záleží na kontextu oslovení, obecně lze však doporučit užít místo pracovní funkce akademický titul.

Další dotazy se týkají oslovování pedagogů na střední škole: *Já sama na střední škole učím a myslím si, že by nás studenti měli oslovovat paní učitelko nebo pane učiteli. Někteří z mých kolegů a kolegyně však vyžadují oslovení paní profesorko nebo pane profesore. Podle mne to není správně, když nikdo z nás nemá titul profesor, ale titul magisterský. Jak to vidíte Vy?* Oslovení *pane profesore / paní profesorko* na středních školách je tradiční, není tedy vázáno na akademický titul. V oficiálních komunikátech se toto oslovení nedoporučuje, avšak v běžné komunikaci s žáky nebo rodiči ho nepovažujeme za nevhodné.

3.6 Oslovení žen

Většina dotazů z této kategorie je spjata s problematikou přechylování. Nejčastěji tazatelé váhají, jak zacházet s nepřechýleným příjmením, zda je přípustné takové příjmení přechýlit, skloňovat stejně jako příjmení mužské nebo zda je možné ponechat jej nesklonné: *Jaké je správné oslovení ženy, která používá mužskou, nepřechýlenou podobu příjmení Šenkýř – je to stejné jako v případě oslovení muže paní Šenkýři nebo paní Šenkýř? Z uvedených možností je zcela vyloučeno užívání příjmení v 5. p. mužského rodu. Příjmení lze při oslovení přechýlit nebo ponechat v základní podobě, zvláště je-li takové přání jeho nositelky?*

Nejasnosti však mohou panovat i okolo přechylování obecných výrazů, obvykle se jedná o problém, jak oslovit nositelku určité pracovní funkce, titulu nebo hodnosti: *od 1. 9. máme v pozici funkce tajemníka jmenovanou ženu. Jak psát a oslovovat: paní tajemnice nebo jen tajemnice nebo tajemníku? V těchto případech obvykle doporučujeme sáhnout k přechýleným podobám.*

Další tazatelé pocítují nejistotu, kdy je vhodné oslovit ženu výrazem *paní* a kdy výrazem *slečna*. Mluví si nejsou jisti, jaké charakteristiky musí žena naplňovat, aby mohla být nazvána slečnou. Mezi aspekty ovlivňující výběr oslovení se řadí především věk a rodinný stav, ale i mateřství. Za problematické považují mluvčí také spojení slova *slečna* s vysokoškolským titulem, případně s pracovní funkcí: *obracím se na Vás s prosbou, jak oslovit ředitelku, která není vdaná. Abych se vyhnula slečně nebo paní, zvolila jsem pouze – Vážená ředitelko. V kombinaci s titulem, funkcí či hodností je vhodné použít výraz paní. Avšak v případě samostatně užitých výrazů slečna a paní nelze nabídnout jednoznačné řešení (této problematice se navíc žádné jazykové příručky nevěnují, doporučení je třeba hledat v příručkách etikety).*

3.7 Tvar přívlastku

Jedná se o případy, kdy je potřeba oslovit větší množství adresátů. Vystává tak otázka, v jakém tvaru bude přívlastek v oslovení. Opakovaně se vyskytují dotazy, zda je přípustné oslovení *vážené dámy a pánové*: *Zajímalo by mne, zda je češtinsky správné oslovení „Vážené dámy a pánové,“ ??? Začali jsme nad těmito třemi slovy hloubat, a nejsme si jisti, zda je tento výraz možný z hlediska toho, že slovíčko „Vážené“ je vlastně spojeno pouze s „dámy“ a není gramaticky správné i pro „pánové“. Případy, kdy se přívlastek v čísle jednotném vztahuje k několikanásobnému větnému členu (vyjádřenému substantivem), podle Šmilauera (1969, 76) gramaticky správné jsou. Oslovení *vážené dámy a vážení pánové* je však interpretačně jednoznačnější, a pro některé tak přijatelnější. Podobná je také situace, v níž se tazatelé rozhodují mezi tvarem přívlastku v jednotném nebo množném čísle: *rád bych se zeptal na psaní i/y v oslovení**

7 Rozkolísaná je situace v případě nepřechýlených příjmení zakončených na -a, která lze přiřadit ke vzoru žena (např. Gina Lollobrigida). Tato příjmení zůstávají v některých případech nesklonná (zvláště tehdy, pokud mají apelativní původ), jindy se skloňují podle vzoru žena (Giny Lollobrigidy). Norma není ustálená, jazyková poradna proto připouští obě řešení.

„Milý/í bratře a sestro.“ V tomto případě je náležitý zápis *milý bratře a sestro*, pro větší jednoznačnost je opět možné přivlastek zopakovat: *milý bratře a milá sestro*.

4 Závěr

Přehled typů dotazů týkajících se problematiky oslovování dokazuje, že se uživatelé českého jazyka v případě nominálního oslovení skutečně potýkají s širokou paletou problémů, přesahujících často hranice lingvistiky. Z komentářů k dotazům pak vyplývá, že postoje k oslovování nebývají neutrální, ale že tazatelé vnímají správné oslovení často jako otázku společenské prestiže, k oslovení vlastní osoby pak někdy zaujímají emocionální postoj.

Pokud srovnáme náš průzkum s výsledky jiných analýz poradenských dotazů (jež se ovšem na problematiku oslovování nikdy nezaměřily takto podrobně, viz Literatura), můžeme konstatovat, že se náplň dotazů na oslovování dlouhodobě příliš nemění. Na základě zkušeností s odpovídáním telefonických dotazů však lze říci, že to neplatí absolutně, např. ve srovnání s analyzovaným materiálem se v současnosti stále častěji setkáváme s dotazy na nepřechýlená ženská příjmení. Podrobnější analýzu telefonických dotazů bude v budoucnu možno provést díky grantovému projektu NAKI Zpřístupnění dotazů jazykové poradny v lingvisticky strukturované databázi, který v současnosti řeší oddělení jazykové kultury ÚJČ AV ČR ve spolupráci s Fakultou aplikovaných věd ZČU v Plzni.

Problematika oslovování má důležité místo v psané i mluvené komunikaci, a tak není překvapivé, že je stálíci mezi dotazy adresovanými do jazykové poradny. Není náhodou, že nejobsáhlejší pojednání o oslovování určené širší veřejnosti nalezneme v příručkách, které vznikly v oddělení jazykové kultury Ústavu pro jazyk český AV ČR, jež zajišťuje i chod jazykové poradny. Zájemce o podrobnější výklad jazykových i sociokulturních norem tak můžeme odkázat zejména na *Internetovou jazykovou příručku* a její tištěnou verzi, zejména *Akademickou příručku českého jazyka*. Bohužel však ani tyto zdroje nemohou pokrýt danou problematiku beze zbytku.

LITERATURA

- DRŠATOVÁ, Jitka. 2008. Oslovení jako problém sociální komunikace (oslovení v rodině). In: JAKLOVÁ, Alena, ed. *Člověk – jazyk – text*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 253–256.
- Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2019 [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>
- JIRKALOVÁ, Karolína. 1999. Oslovování v češtině. In: ULIČNÝ, Oldřich, ed. *Komunikační a kulturní aspekty češtiny a jiných jazyků*. Praha: Filozofická fakulta UK, 42–43.
- JURMAN, Alexander. 2001. Pronominální oslovení (tykání a vykání) v současné češtině. *Slovo a slovesnost* 62(3), 185–199.

- KNEŘOVÁ, Magdalena. 1995. Ke způsobům oslovování v mluvených projevech. *Naše řeč* 78(1), 36–44.
- KOPEČNÝ, František. 1936. Ke gramatickým prostředkům afektivní řeči. *Slovo a slovesnost* 2(3), 163–166.
- NEKULA, Marek. 2010. Navazování a udržování kontaktu a oslovení. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá – HOFFMANNOVÁ, Jana – HAVLOVÁ, Eva, eds. *Užívání a prožívání jazyka: k 90. narozeninám Františka Daneše*. Praha: Karolinum, 239–244.
- PRAVDOVÁ, Markéta – SVOBODOVÁ, Ivana (eds.). 2014. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia.
- PROŠEK, Martin. 2005. Spisovnost, nespisovnost a inovace jazyka v praxi jazykové poradny. *Naše řeč* 88(3), 135–139.
- ŠIMANDL, Josef. 2000. Morfologická problematika v jazykové poradně (4. část – dokončení). *Naše řeč* 83(5), 225–242.
- ŠMILAUER, Vladimír. 1969. *Novočeská skladba*. Praha: SPN.
- UHLÍŘOVÁ, Ludmila. 1996. Archivace lingvistických dokumentů na počítači (O dopisové a jiné agendě jazykové poradny Ústavu pro jazyk český – u příležitosti půlstoletí její činnosti). Část II. *Naše řeč* 79(5), 225–237.
- UHLÍŘOVÁ, Ludmila – SVOBODOVÁ, Ivana – PRAVDOVÁ, Markéta. 2005. Současný stav a perspektivy jazykové poradny. *Naše řeč* 88(3), s. 113–127.

Barbora Martinkovičová

Czech Language Institute of the CAS, v. v. i.

Letenská 123/4, 118 51 Praha 1

Czech Republic

martinkovicova@ujc.cas.cz

Klára Dvořáková

Czech Language Institute of the CAS, v. v. i.

Letenská 123/4, 118 51 Praha 1

Czech Republic

klara.dvorakova@ujc.cas.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

